

Növelni kell az amatőr kórusok presztízsét

Beszélgetés Somos Csabával, a Magyar Nemzeti Énekkar vezetőjével és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanárával a magyarországi kórusok helyzetéről

■ *Magyarország a hetvenes-nyolcvanas években nemzetközi nagyhatalomnak számított a kórusmozgalom terén. Mostanra azonban ez a nagyhatalmi pozíció mintha kicsit veszített volna tekintélyéből. Ön hogyan látja ezt?*

– Pontosítanék, tekintve hogy a nemzetközi versenyeken a magyar együttesek közül jó páran még mindig ütőképesek, és nagyszerű eredményeket érnek el. Ez a bázis azonban már valóban nem olyan széles, mint korábban volt. A hetvenes-nyolcvanas években egy magyar együttes részvétele egy nemzetközi kórusversenyen, vagy kórusfesztiválon szó szerint ijedelmet okozott.

■ *Feltételezem, ahhoz hasonlóan, mint a japánoké egy nemzetközi dzsúdó versenyen...*

– Igen, pontosan úgy. Az biztos, hogy a társadalmi változások Európa nyugati felén nem voltak olyan drasztikusak, mint nálunk, és ott az erősebb szociális háló, valamint a jóléti társadalmak berendezkedése jobban kedvez az amatőr kórusokban való részvételnek.

■ *A szabadidőre gondol?*

– Igen. Kimondottan azokra az amatőr együttesekre gondolok, amelyek tagjai idejüket áldozva, hetente kétszer legfőbb szabadidős programként beillesztették az életükbe, hogy eljárjanak énekkarba, és ez által komoly programokban vegyenek részt. Felkészüljenek, versenyeken induljanak, fesztiválokon lépjenek fel, olyan társadalmi életet éljenek, amelyben örömeiket lelik, és amelynek köszönhetően egy közösséghez tartoznak. Ez a folyamat látszik most nehézkessé válni. Az együttesek létszáma megfogyatkozott Magyarországon, elsősorban a

Fotó: Posztrós János / NF

nagy létszámú énekkarok tekintetében. A szabadidő hiánya tehát biztos, hogy nagyon fontos ok. És ez vezethet talán oda, hogy most a magyar együttesek nem vezető hatalmak Európában, illetve a világban.

■ *Ez a jelenség szerintem azért az utánpótlás kérdésével is összefügg. Hiszen nyilvánvalóan annak lesz inkább igénye arra, hogy felnőttként kórusban énekeljen, aki gyermekként az iskolában megszerezte első kedvező élményeit a kö-*

zösségi éneklés örömeit illetően. Egyszóval valamiféle „beavatáson” már átesett. Napjainkra azonban jelentősen lecsökkent az énekórák száma, és ezzel együtt azoké az egykor nagyon sikeres iskolatípusba tartozó általános iskoláké is, amit ének-zene tagozatos iskolának hívnak, és amelynek szerepét nem pótolják a most azoknál divatosabb alapfokú művészetoktatási intézmények.

– Egészen biztos, hogy a kezdeteknél kell keresni a probléma gyökereit. A kisgyermek kortól kezdve, aztán fölfele, a középiskolai és az egyetemi évekig. Jóllehet sokan tesznek igen jelentős erőfeszítéseket az ifjúság zenei nevelése érdekében, hangversenyekkel és ifjúsági programokkal, amelyekből – elsősorban a fővárosban – nagyon gazdag a kínálat. Ezzel a gazdag választékkal próbálják az ifjúság számára minden életkorban vonzóvá tenni a hangversenyre járást, ami által a kórusban való éneklés is népszerűbb lehetne. Mégis kevés a hozadék. Úgy érzem, hogy ebben a pillanatban a zene iránti érdeklődés, vagy az aktív muzsikálásban való részvétel nagyon erősen támogatandó, és jelentősebb eredményt kellene elérni.

■ *Tapasztalatom szerint ez a változatos és gazdag ifjúsági hangverseny-kínálat is meglehetősen alacsony határfokkal működik. Ugyanis, ha egy gyereknek nem mesélnek esténként a szülei, egyébként pedig fel sem néz a tabletjéről, olyan annyira hogy még a hozzá intézett kérdésekre sem válaszol, akkor még a legsikeresebb produkció sem épül be az érzelmi világába.. Vagyis igazából nincs meg az érzelmi-tudati bázisa ezeknek az egyszeri – mégoly lenyűgöző – élményeknek. Ahhoz tudnám hasonlítani, mint amikor valaki friss gyümölcs helyett valamilyen konzervált ivólét, vagy sűrítményt fogyaszt.*

– Ezek a jelenségek oly mértékig eluralták az életünket, hogy nehéz nemet mondani rájuk. Gyakorló szülőként mondom, hogy ezzel felvenni a versenyt, és mennyiségi korlátokat állítani nagyon nehéz, és hatalmas ener-

giát kell megmozgatni mindegyikünknek, hogy a gyerekek valóban ne a telefonnal játsszanak, hanem helyette olvassanak, zenét hallgassanak, énekeljenek, hangszeren játsszanak, irodalommal vagy mesékkel foglalkozzanak, vagyis kialakuljon bennük az a humán érdeklődés, ami a fantáziájukat élénkíti. Azt tapasztalom, hogy a mai gyerekeknek, illetve fiataloknak szegényebb a fantáziájuk, mert a fantáziavilágot készen kapják, elsősorban a rájuk zúduló feldolgozhatatlan vizuális inger miatt. Ráadásul előregyártva kapnak olyan műsorokat, amelytől a képzelőerő csökevényesedik el. Képzelőerő és fantázia nélkül pedig kezd elkorcsosulni az emberek esztétikum iránti figyelme, igénye.

■ *És mi a helyzet a karvezető utánpótlással? Nekem úgy tűnik, mintha lelkes, fiatal karvezetőkből, középiskolai énektanárokból is kevesebb lenne. Mert a nagyobb mennyiség egy idő után nyilván itt is érezhető minőségi javulást eredményezne. Elsősorban nem a tehetséges fiatalokat hiányolom, hanem inkább azt a lelkesedést és áldozatkészséget, amit nem a karriervágy, hanem a zene iránti elkötelezettség motivál. A Liszt Ferenc Zene-művészeti Egyetem tanáraként Önnek nyilván nagyobb rálátása van erre:*

– Változatlanul jönnek újabb és újabb tehetséges fiatalok, ami egy részről nagyon jó, másrésztől egyetértek abban, hogy a meglévő hivatásos együttesek mellett rendkívül fontos lenne erősíteni a többi, nem hivatásos együttes presztízsét, súlyát. Vonzóbbá kell tenni és célként kellene megnevezni a végzős karvezetőknek azokat a helyeket, ahol az iskolapadból kikerülve elsajátíthatják a szakma fortélyait, műhelymunkát végezhetnek, emberekkel foglalkozhatnak és a betanítás praktikáit gyakorolhatják. Továbbá az is nagyon fontos, hogy önbizalmat szerezzenek a fiatalok, amelyre laboratóriumi körülmények között, tehát a Zeneakadémián, a tanteremben, zongorák előtt nehéz szert tenni. A társas érintkezés olyan szárnyakat adhat egy

dirigensnek, egy kezdő karvezetőnek – a saját példámot említve – ami megkönnyíti a tanulást. A kórus ugyanolyan hangszer, mint bármi más, és csak úgy tudjuk elsajátítani ennek a hangszernek a megszólaltatását, ha heti, sőt napi rendszerességgel gyakorolhatunk rajta. Más európai egyetemekhez képest a Zeneakadémia viszonylag sok lehetőséget ad a gyakorlásra a kargyakorlat órák keretén belül, de ezek az alkalmak általában 10-15, legfeljebb 20 perces időtartamot jelentenek. Ez az idő kevés ahhoz, hogy a növendék feloldódjon, és az eszköztárát bővítve olyan ütemben fejlődjön, mint egy zongorista, aki naponta akár 6-8 órát is eltölt a hangszerrel.

■ *Szerepe lehet ebben annak is, hogy a társadalmi megbecsülés ma nem annyira erős, hogy ezeket a fiatalokat a pályára küldje, vagy ott megtartsa. Értem ez alatt azt, hogy egy menedzsert, vagy egy informatikust napjainkban bizonyára nagyobb társadalmi megbecsülés övez, ami természetesen az anyagi elismerésben is megmutatkozik. Azonban azt sem lehet elhallgatni, hogy még néhány évtizede is természetes jelenség volt, hogy egy műkedvelő jogászokból, orvosokból, tanárokból, gazdasági szakemberekből álló amatőr kórus kiegészítőként beállított és részt vehetett egy professzionális produkcióban, míg napjainkban sokkal kevésbé átjárható a műkedvelő és a hivatásos kóruséneklés közötti vékony mezsgye.*

– Igen, de ez a jelenség csak Magyarországra érvényes, illetve biztos még néhány más országra is. Nyugaton a profi és a nem profi abban különbözik, hogy aki ebből él, azt nevezik inkább hivatásos együttesnek. Ugyanakkor rengeteg olyan nem hivatásos, tehát ha úgy tetszik, nem professzionális együttes létezik, amely rendkívül magas színvonalú. Az úgymond nem hivatásos együttesek tudása hihetetlen gyorsasággal növekszik szerte a világon, elsősorban a balti és a skandináv országokban.

■ *Ennek a magas színvonalnak mi lehet az eredője Ön szerint?*

– Többek között az, hogy ezek az együttesek projekt módon működnek, tehát egy-egy produkcióra állnak össze. Az adott produkcióra való alapos felkészülésre kapják a támogatást, és utána mindenki megy tovább, máshova. Továbbá mindig az adott produkció igényeihez mérik az előadó-apparátust. Éppen ezért ezt a két fogalmat, hogy profi hivatásos vagy nem profi hivatásos, csak nagyon óvatosan különböztetném meg.

■ *Én sem a szakmai nivóra gondoltam elsősorban, hanem a jövedelemforrásra. Azt azonban nehezen tudom elképzelni Magyarországon, hogy egy képzett énekes a projektidőszakra ott tudná hagyni a civil foglalkozását, mindaddig, amíg az intenzív próbaidőszakban felkészül, vagy bárki más, hosszabb – akár fizetés nélküli – szabadságot vehessen ki a munkahelyén, mert éppen részt vesz egy nagyszabású zenei produkcióban. A szabadúszó énekesek külföldön többnyire próbát énekelnek az egyes produkciókra. Ön hogyan tudná elképzelni a professzionális produkciókban való részvétel támogatását?*

– Azt gondolom, hogy a nem hivatásos együtteseket kellene sokkal inkább segíteni és megteremteni számukra a körülményeket, amelyek lehetővé teszi, hogy minőségi munkát tudjanak végezni. Próbatermekre, kottákra, a működéshez alapvetően szükséges minimális gazdálkodásra lenne szükség. Azt látom, hogy az országban szinte kivétel nélkül mindenki úgy teszi a dolgát, szeretetből, önzetlenül, nagy áldozatokat bevetve, hogy sem a karvezető, sem az együttesrel foglalkozó korrepetitor egyetlen fillér díjazást nem kap azért, hogy dolgozik a kórusal. Szólamvezetőről már végképp nem is beszélhetünk. Ilyen fokú altruizmust nem is lehet elvárni. Ahhoz, hogy egy amatőr együttes jól fejlődjön és eredményeket érjen el, bizonyos szempontból még nagyobb ráfordítás szükséges, mint egy hivatásos együttes

esetében. Ugyanis rengeteg olyan felmerülő probléma adódik, amelyet orvosolni kell.

■ *Feltételezem, hogy ha nagyobb lenne a támogatás, akkor a Zeneakadémián végzett fiatal karvezetők is szívesebben foglalkoznának nem hivatásos kórusokkal.*

– A fiatal dirigensek számára nagy gondot okoz hétről hétre új művek elsajátítása, memorizálása. Ebben segítené az élő zene, a napi kórusgyakorlat. Arra még a legjobbak esetében sincs lehetőség, hogy a Zeneakadémiáról kikerülve a Magyar Rádió együtteseinél vagy a Nemzeti Énekkarnál dolgohassanak és tanulhassák meg a szakma fortélyait. Épp ezért tanácsos lenne a hallgatóknak elmenni olyan nem hivatásos kórusokhoz dolgozni, ahol reper-toárt tudnak elsajátítani.

■ *Ön szerint mi lenne a megoldás annak érdekében, hogy az egykor méltán híres magyar kóruskultúra ismét régi fényében tündökölhessen?*

– Úgy tudom, hogy az imént említett északi országokban jól kidolgozott kvalifikációs rendszer működik. E szerint a rendszer szerint a jó színvonalú nem hivatásos kórusok, amelyek ténylegesen nemzetközi sikereket érnek el, magas állami támogatásban részesülhetnek. Különböző kategóriák vannak, tekintve, hogy a minősítési rendszer következetesen van felépítve. Valahogy így kellene működnie Magyarországon is ennek, hogy abból a nagyhatalmi pozícióból, amelyet korábban kiérdemeltünk, már ne veszítsünk többet. A KÓTÁ-nak, vagyis a Kórusok Országos Tanácsának van ugyan egy kvalifikációs rendszere, de ennek valójában nincs semmilyen következménye, mivel nem társul hozzá állami támogatás.

■ *A hivatásos kórusokra visszatérve érdekelne a véleménye arról a másik – általánosabb – gyakorlatról, amelyet több neves, nemzetközi hírű kórus – például a Collegium Vocale is – folytat, hogy*

egy-egy szezonra, de legfeljebb két-három évre szerződötteti az énekeseket.

– Az emberi hang gyorsan változó hangszer. Ahhoz, hogy a legjobbhoz hozzuk ki ebből a hangszerből, óhatatlanul cserélni kell az énekeseket. Akár fáj, akár nem fáj. Mindezt emellett mondom, hogy az állandóság és a társulati szellem az egyik legfontosabb tényező egy hivatásos énekkar tekintetében. Ha nincs meg az összeszokottság, és nincs egy állandó olyan együttese az embernek, amely a mindennapi hangszer, akkor nem lehet építkezni. Építkezni csak úgy lehet, ha az egyik „hangszer” megismeri a másikat, érzi a másik lélegzését, és antennákat növeszt egymás között. Én is ezt tartom szem előtt a Nemzeti Énekkarnál végzett munkám során. Ugyanakkor azt is el kell mondani, hogy bizonyos életkor fölött ez a hangszer sajnos kopik, már nem ugyanarra képes, mint korábban. Ugyanígy van ez a táncművészet esetében is. Nem tudjuk elképzelni, hogy egy balett-táncos ötvenévesen, sőt már negyven fölött is rendszeresen színpadon legyen, bár erre kevesebb rálátásom van. Mindenesetre rendkívül rövid az időszak, amit egy képzett táncos a színpadon eltölt. Ugyanez vonatkozik az énekesekre is, különösen bizonyos szólamokban, ahol egyet kell, hogy értsek ezzel a törekvéssel.

■ *Ez viszont azt feltételezném, hogy egy hivatásos kórusénekes rendelkezzen olyan második szakmával, vagy hivatással, amelyek az énekesi pálya befejeztével is megélhetést biztosít számára.*

– Ez a probléma azért ennél összetettebb. Én inkább abban látom a boldogulást, hogy egy olyan rendszert kellene újra kigondolni, hogy azok az énekes vagy hangszeres – például általában fúvós – művészek, akik befejezik a pályájukat, rendelkezzenek olyan biztosítással, vagy alappal, ahová az öregségi nyugdíjkorhatár eléréséig fordulhatnak.

Kaizinger Rita